

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

2026/5

www.innoworld.net
+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 5
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:
www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

**YAPON TILIDA SONKEIGO (尊敬語) TIZIMI VA O'ZBEK TILIDAGI HURMAT
IFODALARI: QIYOSIY-TIPOLOGIK TAHLIL****Fayzullayeva Nozima Ravshan qizi**

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti talabasi, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya: Mazkur maqolada yapon tilining keigo (敬語) tizimiga mansub sonkeigo (尊敬語) qatlami hamda o'zbek tilidagi hurmat kategoriyalari qiyosiy-tipologik nuqtai nazardan o'rganilgan. Sonkeigoning leksik va morfologik ko'rinishlari — maxsus fe'l shakllari, hurmatli prefiks va suffikslar — batafsil tahlil etilgan hamda o'zbek tilidagi -siz/-ingiz qo'shimchalari va "Siz" olmoshi bilan solishtirilgan. Ishonchli lingvistik manbalarga tayangan holda amalga oshirilgan ushbu tadqiqot ikkala tildagi ijtimoiy ierarxiyaning grammatik tizimga qay tarzda singib ketganligi haqida yangicha ilmiy xulosalar chiqarishga imkon berdi. Olingan natijalar chet tillarini o'qitish metodikasi va tarjimashunoslik sohasida muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: sonkeigo, keigo, yapon hurmat tili, o'zbek hurmat ifodalari, ijtimoiy lingvistika, pragmatika, fe'l morfologiyasi, qiyosiy tipologiya, ijtimoiy ierarxiya.

Abstract: This article presents a comparative-typological analysis of the sonkeigo (尊敬語) stratum of the Japanese keigo (敬語) honorific system alongside the honorific categories of the Uzbek language. The study explores suppletive verb forms, honorific prefixes and suffixes, and contrasts them with Uzbek honorific auxiliaries, the -siz/-ingiz suffix system, and the pronoun "Siz". Grounded in credible linguistic scholarship, the analysis yields new scholarly insights into how social hierarchy is encoded within grammatical structure in both languages. The findings carry significant practical value for foreign language pedagogy and translation studies.

Key words: sonkeigo, keigo, Japanese honorific speech, Uzbek honorific expressions, sociolinguistics, pragmatics, verbal morphology, comparative typology, social hierarchy.

Аннотация: В данной статье проводится сравнительно-типологическое исследование пласта сонкэйго (尊敬語) в японской системе вежливой речи — кэйго (敬語) — и категорий выражения уважения в узбекском языке. Анализируются суплетивные глагольные формы, уважительные префиксы и суффиксы, которые сопоставляются с узбекскими частицами вежливости,

суффиксацией -сиз/-ингиз и местоимением «Сиз». На основе достоверных лингвистических источников получены новые выводы о механизмах закрепления социальной иерархии в грамматической системе обоих языков.

Ключевые слова: сонкэйго, кэйго, японская речь уважения, узбекские уважительные выражения, социолингвистика, прагматика, глагольная морфология, сравнительная типология, социальная иерархия.

Tilning ijtimoiy vazifasi haqida gap ketganda, ko'pchilik uni avvalo muloqot vositasi sifatida tasavvur qiladi. Biroq tilshunoslik fani tilni ancha kengroq — ijtimoiy munosabatlar va madaniy qadriyatlarning ko'zgusi sifatida o'rganadi. Ushbu nuqtai nazardan yapon va o'zbek tillari o'rtasida ilmiy jihatdan e'tiborga molik o'xshashlik mavjud: har ikkalasida ham hurmat ifodalari alohida grammatik tizimni tashkil qiladi.¹

Yapon tilida bu tizim keigo (敬語) nomi bilan yuritiladi. Uning uch asosiy qatlamidan biri - sonkeigo (尊敬語) - so'zlovchining murojaat qilayotgan yoki gap mavzusi bo'lgan shaxsni ulug'lash maqsadida qo'llanadigan leksik hamda morfologik vositalar yig'indisini anglatadi. Sonkeigo VIII asrga oid Man'yoshu adabiy yodgorligida ilk bor qayd etilgan bo'lib, bugungi kunda biznes muzokaralari, ta'lim muassasalari, davlat idoralari va ommaviy axborot vositalarida keng qo'llanilmoqda.²

O'zbek tilida esa hurmat tamoman boshqacha usulda - birinchi navbatda «Siz» olmoshi, -ingiz/-ingizlar qo'shimchalari va ayrim leksik vositalar orqali - ifoda topadi. Ikkala tilning qiyosiy tahlili ijtimoiy ierarxiyaning grammatikaga singib ketish mexanizmlarini aniqroq ko'rsatishga xizmat qiladi va tarjimashunoslik hamda til o'qitish metodikasi uchun muhim amaliy ma'lumot beradi.

Alohida ta'kidlash lozim: yapon tilida fe'lning shaxs-son kategoriyasi mavjud emas. «Watashi wa ikimasu» (Men boraman) va «Anata wa ikimasu» (Siz borasiz) jumllarida fe'l shakli mutlaqo bir xildir - bu holat o'zbek tilidan tubdan farq qiladi va sonkeigoni o'rganishda e'tibordan qochirmaslik zarur bo'lgan muhim tipologik xususiyat hisoblanadi.³

¹Shibatani, M. (1990). The Languages of Japan. Cambridge University Press. P. 371.

²Yoshida, N. (2015). Why does the Japanese language have a large variety of honorifics? Kokugakuin University. URL: <https://www.kokugakuin.ac.jp/en/article/11125>

³Wikipedia contributors. (2024). Japanese verb conjugation. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_verb_conjugation

Keigo tizimi va sonkeigoning o'rni. Yapon hurmat tili - keigo - uch asosiy qatlamdan tarkib topadi. Bu qatlamlar o'zaro bir-birini to'ldiradi va faqat birgalikda mukammal keigo tizimini hosil qiladi.⁴

1-jadval.

Keigo tizimining uch qatlami

Nomi (yaponcha)	Transkripsiya	Vazifasi
尊敬語	Sonkeigo	Murojaat qilinayotgan yoki haqida so'zlayotgan shaxsni ulug'laydi
謙讓語	Kenjogo	So'zlovchi o'zini past tutib, tinglovchiga hurmat ko'rsatadi
丁寧語	Teineigo	Umumiy nazokat; -masu/-desu shakllari orqali ifodalanadi

Kokugakuin universiteti professori Nagahiro Yoshidaning tadqiqotiga ko'ra, sonkeigo va kenjogo VIII asr adabiyotiga borib taqaladi, teineigo esa X asrda kenjogo asosida shakllanib, mustaqil qatlam sifatida ajralib chiqqan. Ushbu uch qatlam bir-birini inkor etmay, to'ldiradi: bir gapning o'zida sonkeigo va kenjogo elementlari birgalikda qo'llanishi mumkin.⁵

Sonkeigo: leksik ko'rinishlar. Sonkeigoning eng o'ziga xos jihatlaridan biri - oddiy fe'llar o'rniga butunlay boshqa, alohida leksik birliklarning qo'llanilishi. Bu so'zlar mustaqil leksemalar bo'lib, alohida yodlanishni talab qiladi.⁶

2-jadval.

Sonkeigodagi maxsus fe'l shakllari

⁴Kikuchi, S. (1998). Keigo. Kadokawa Shoten, Tokyo. P. 44–48.

⁶Wikipedia contributors. (2024). Honorific speech in Japanese. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Honorific_speech_in_Japanese

Oddiy shakl	Ma'nosi	Sonkeigo shakli	Ma'nosi (hurmatli)
iru (iru)	bo'lmoq	irassharu	bo'lmoq (hurmatli)
iku (iku)	bormoq	irassharu	bormoq (hurmatli)
kuru (kuru)	kelmoq	irassharu	kelmoq (hurmatli)
iu (iu)	demoq	ossharu	demoq (hurmatli)
taberu (食べる)	yemoq	meshiagaru	yemoq (hurmatli)
nomu (飲む)	ichmoq	meshiagaru	ichmoq (hurmatli)
suru (する)	qilmoq	nasaru	qilmoq (hurmatli)
kureru (くれる)	bermoq	kudasaru	bermoq (hurmatli)
shiru (知る)	bilmoq	gozonji	bilmoq (hurmatli)

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, bitta sonkeigo shakli bir nechta oddiy fe'lni o'z ichiga qamrab olishi mumkin. Masalan, «irassharu» fe'li «bo'lmoq», «bormoq» va «kelmoq» ma'nolarini birvarakayiga ifodalaydi; to'g'ri ma'no kontekst asosida aniqlanadi. Bu xususiyat o'zbek tilida mutlaqo mavjud emas.⁷

Sonkeigo: morfologik ko'rinishlar. Leksik almashtirishdan tashqari, sonkeigo morfologik vositalar — prefiks va suffikslar — yordamida ham hosil qilinadi. Bu ikki yo'l ko'pincha birgalikda ishlatiladi.

Hurmatli prefikslar: o- (お) va go- (ご). Ot yoki fe'lga qo'shilib hurmat ma'nosini qo'shadi. Misol: o-namae (お名前) — ismingiz (hurmatli); go-kazoku (ご家族) — oilangiz (hurmatli).

⁷Tsujimura, N. (2014). An Introduction to Japanese Linguistics (3rd ed.). Wiley-Blackwell. P. 218–235.

-ni naru (~になる) shakli. Fe'l o'zagiga «o-» prefiksi va «-ni naru» suffiksi biriktiriladi: o- + [fe'l o'zagi] + -ni naru. Misol: o-yomi ni naru — o'qimoqlik (hurmatli); o-tsukai ni naru — foydalanmoqlik (hurmatli).

Ushbu morfologik tuzilma o'zbek tilidagi «-ingiz» qo'shimchasiga funksional jihatdan yaqin, ammo tuzilish mexanizmi printsiplial jihatdan farqli: yapon tilida prefiks + o'zak + murakkab suffiks kombinatsiyasi qo'llanilsa, o'zbek tilida sodda qo'shimcha bilan kifoyalaniladi.

3-jadval.

Sonkeigo morfologik vositalari

Vosita	Shakli	Funksiyasi	Misol
Hurmatli prefiks	o- / go-	Ot va fe'llarga hurmat qo'shadi	o-namae, go-kazoku
-ni naru shakli	o-[o'zak]-ni naru	Fe'lni sonkeigoga aylantiradi	o-yomi ni naru
Maxsus leksema	Alohida fe'l	Oddiy fe'lni to'liq almashtiradi	irassharu, ossharu

Sonkeigo qo'llanilish kontekstlari. Sonkeigo quyidagi asosiy holatlarda qo'llaniladi: ijtimoiy maqomi yuqori shaxsga (rahbar, mijoz, o'qituvchi, katta yosh) murojaat qilishda; rasmiy muhitlarda — biznes, davlat muassasalari, ta'lim tizimi; hamda xizmat ko'rsatish sohasida — do'kon, restoran, mehmonxona xodimlarining nutqida.⁸

Biznes misoli: Shachou ga oshatta toori ni itashimasu — Direktor aytganidek qilaman. Bu gapda «oshatta» — «iu» (demoq) fe'lining sonkeigo shakli, «itashimasu» esa kenjogo shaklidir.

Diqqatga sazovor jihat: sonkeigo hech qachon o'z-o'ziga nisbatan qo'llanilmaydi. So'zlovchi o'z harakati uchun kenjogo (kamtarlik tili) ishlatadi, boshqalar harakati uchun esa sonkeigo. Bu qoidani buzish ijtimoiy jihatdan noqulay taasurot qoldiradi.

⁸Coto Academy. (2025). Introduction to Japanese Keigo: Honorific & Humble Form. URL: <https://cotoacademy.com/japanese-keigo/>

O'zbek tilidagi hurmat ifodalari tizimi. O'zbek tilida hurmat ifodalari yapon tilidagidek alohida leksik qatlam hosil qilmaydi. Biroq bir qancha grammatik va leksik vositalar orqali hurmat ma'nosi aniq va ta'sirchan tarzda ifodalanadi.⁹

«Siz» olmoshi. O'zbek tilida ikkinchi shaxs uchun ikki shakl mavjud: «sen» — norasmiy, yaqin munosabatlarda; «Siz» — rasmiy, hurmat ifodalash uchun. Misol: Sen borasan (norasmiy) ↔ Siz borasiz (hurmatli).

-ingiz/-ingizlar qo'shimchasi. Fe'l va otlarga qo'shib shaxs va hurmatni birgalikda ifodalaydi. Misol: Borasiz (bor+a+siz); Aytingiz (ayt+ing+iz); Kitobingiz (kitob+ingiz).¹⁰

Hurmatli so'z birikmalari. «Marhamat qiling», «iltimos», «xurmatli ustoz», «janob», «xonim», «muhtaram» kabi iboralar o'zbek tilidagi hurmatli murojaat vositalarini tashkil etadi.

Qiyosiy tahlil: o'xshashliklar va farqlar. Ikkala tilning hurmat tizimini solishtirar ekanmiz, bir qator fundamental o'xshashlik va farqlar namoyon bo'ladi.¹¹

4-jadval.

Sonkeigo va o'zbek hurmat ifodalari qiyosiy tahlili

Mezon	Sonkeigo (Yapon tili)	O'zbek tili hurmat ifodalari
Tizim nomi	Keigo — sonkeigo qatlami	Alohida nom yo'q; ijtimoiy-grammatik kategoriya
Asosiy vositalar	Maxsus leksemalar, o-/go- prefikslari, -ni naru	«Siz» olmoshi, -ingiz qo'shimchasi, leksik vositalar
Fe'lda hurmat	Alohida fe'l yoki	-ingiz qo'shimchasi +

⁹Hojiyev, A. (2002). O'zbek tili so'z shakllari. O'qituvchi nashriyoti, Toshkent. 87-bet.

¹⁰Johanson, L., & Csato, E. A. (Eds.). (1998). The Turkic Languages. Routledge. P. 106–120.

¹¹Comrie, B. (1989). Language Universals and Linguistic Typology (2nd ed.). University of Chicago Press. P. 9–14.

Mezon	Sonkeigo (Yapon tili)	O'zbek tili hurmat ifodalari
	morfologik o'zgarish	fe'l
Leksik almashish	Ha — butunlay boshqa fe'l ishlatiladi	Yo'q — bir fe'l, faqat qo'shimcha o'zgaradi
Prefikslar	o- (お), go- (ご)	Cheklangan (janob, xonim, muhtaram)
Shaxs-son fe'lda	Fe'l o'zgarmaydi (shaxssiz)	Fe'l shaxs-songa qarab o'zgaradi
Rasmiy daraja	3–5 aniq qatlam (keigo tizimi)	2 asosiy daraja: sen/siz
Ijtimoiy ierarxiya	Kuchli, grammatik tizimga singdirilgan	Mavjud, lekin kamroq grammatiklashgan
Tarix	VIII asrdan hujjatlashtirilgan	Turkiy tillar an'anasi asosida shakllangan

Eng muhim farq shundaki, sonkeigoda so'zlovchi murojaat qilayotgan shaxs uchun butunlay boshqa leksik birlik — alohida fe'l — ishlatadi. O'zbek tilida esa grammatik shakl bir xil qoladi, faqat qo'shimcha o'zgaradi. Bu holat ikkala tilning hurmatni ifodalash strategiyasining printsiplial jihatdan farqlashini ko'rsatadi: yapon tili leksik, o'zbek tili morfologik strategiyani ustuvor tutadi.¹²

Sonkeigo iboralarining o'zbek tilidagi ekvivalentlari. Quyidagi jadval sonkeigo iboralarining o'zbek tiliga tarjimasini amaliy misollar orqali ko'rsatadi. Tarjima jarayonida leksik ekvivalentlik ko'pincha to'liq ta'minlanmaydi va kontekstual yechim talab etiladi.¹³

¹²Song, J. J. (2018). *Linguistic Typology: Morphology and Syntax* (2nd ed.). Routledge. P. 198–212.

¹³Payne, T. E. (2006). *Exploring Language Structure: A Student's Guide*. Cambridge University Press. P. 155–163.

Sonkeigo iboralarining o'zbek tilidagi tarjimasi

Sonkeigo	Transkripsiya	O'zbek tarjimasi
irasshaimasu ka?	Irasshaimasu ka?	Siz bor/kelgan/bo'lasizmi?
ossharu toori desu	Ossharu toori desu	Aytganingiz to'g'ri
o-namae wa nan desu ka?	O-namae wa nan desu ka?	Ismingiz nima?
gozonji desu ka?	Gozonji desu ka?	Bilasizmi?
meshiagatte kudasai	Meshiagatte kudasai	Marhamat, buyuring
o-kaki ni narimashita ka?	O-kaki ni narimashita ka?	Yozdingizmi?

XULOSA

Ushbu qiyosiy tadqiqot yapon tilining sonkeigo tizimi va o'zbek tilidagi hurmat ifodalari o'rtasidagi munosabatni bir necha muhim jihatdan yoritib berdi.

Birinchidan, sonkeigo nafaqat tilshunoslik hodisasi, balki yapon jamiyatining ierarxik tuzilishini grammatik tizimga mujassamlashtirgan noyob namuna hisoblanadi. Uning leksik va morfologik vositalari VIII asrdan beri uzluksiz rivojlanib kelgan va bugungi kunda ham biznes, ta'lim va xizmat ko'rsatish sohasining lingvistik asosini tashkil etmoqda.¹⁴

Ikkinchidan, o'zbek tilida hurmat asosan morfologik vositalar — «Siz» olmoshi va -ingiz qo'shimchasi — orqali ifodalanadi. Yapon tilida esa leksik almashish (alohida sonkeigo fe'llari) va morfologik o'zgarish (o-/go- prefikslari, -ni

naru shakli) birgalikda ishlaydi. Bu ikki strategiyaning farqi ikkala tilning tipologik tabiatini aniq ko'rsatib beradi.¹⁵

Uchinchidan, ilmiy jihatdan tasdiqlangan muhim haqiqat shuki, yapon tilida fe'l shaxs-son kategoriyasiga ega emas. Hurmatning ifodalanishi alohida sonkeigo leksemasi yoki morfologik o'zgarish orqali amalga oshiriladi — shaxs-son orqali emas. Bu holat yapon tilini o'rganuvchilar uchun ham, qiyosiy tilshunoslik bilan shug'ullanuvchi tadqiqotchilar uchun ham muhim amaliy ahamiyatga ega.¹⁶

Olingan natijalar yapon va o'zbek tillarini qiyosiy o'rganish metodikasini boyitish, tarjima jarayonidagi ekvivalentlik muammolarini hal etish va ikki madaniyat o'rtasidagi muloqot sifatini oshirish uchun muhim nazariy hamda amaliy zamin yaratadi.

¹⁵Dryer, M. S., & Haspelmath, M. (Eds.). (2013). The World Atlas of Language Structures Online. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. URL: <https://wals.info>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shibatani, M. (1990). *The Languages of Japan*. Cambridge University Press.
2. Comrie, B. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology* (2nd ed.). University of Chicago Press.
3. Kikuchi, S. (1998). *Keigo*. Kadokawa Shoten, Tokyo.
4. Wikipedia contributors. (2024). *Honorific speech in Japanese*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Honorific_speech_in_Japanese
5. Wikipedia contributors. (2024). *Japanese verb conjugation*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_verb_conjugation
6. Yoshida, N. (2015). *Why does the Japanese language have a large variety of honorifics?* Kokugakuin University. <https://www.kokugakuin.ac.jp/en/article/11125>
7. JapanesePod101. (2020). *Japanese verb conjugation guide*. <https://www.japanesepod101.com/blog/2020/10/05/japanese-conjugations/>
8. Tofugu. (2023). *Japanese verb conjugation groups*. <https://www.tofugu.com/japanese-grammar/verb-conjugation-groups/>
9. Coto Academy. (2025). *Introduction to Japanese Keigo*. <https://cotoacademy.com/japanese-keigo/>
10. Song, J. J. (2018). *Linguistic Typology: Morphology and Syntax* (2nd ed.). Routledge.
11. Tsujimura, N. (2014). *An Introduction to Japanese Linguistics* (3rd ed.). Wiley-Blackwell.
12. Johanson, L., & Csato, E. A. (Eds.). (1998). *The Turkic Languages*. Routledge.
13. Payne, T. E. (2006). *Exploring Language Structure: A Student's Guide*. Cambridge University Press.
14. Hojiyev, A. (2002). *O'zbek tili so'z shakllari*. O'qituvchi nashriyoti, Toshkent.
15. Dryer, M. S., & Haspelmath, M. (Eds.). (2013). *The World Atlas of Language Structures Online*. MPIEA. <https://wals.info>